

LIBRIS

We know
books

FLORIAN MARIAN SIMONCA

**CHIP ȘI ÎNVIERE
ÎN TEOLOGIA BIBLICĂ
A VECHIULUI TESTAMENT**

**PRESA UNIVERSITARĂ CLUJEANĂ
2022**

CUPRINS

LISTĂ DE ABREVIERI	9
CUVÂNT-ÎNAINTE	11
INTRODUCERE	23
 <i>STATUS QUAESTIONIS</i>	 33
 Egalitatea sexelor în baza chipului	
Lui Dumnezeu în om	43
Referințe vechi-testamentare.....	55
Înțelegerea rabinică a chipului	57
Tranziția spre gândirea creștină.....	61
Unirea cu Dumnezeu ca deziderat ultim al vieții	63
Problematica credinței în înviere.....	69
 2. DELIMITĂRI TERMINOLOGICE	
ȘI CONCEPTUALE.....	73
 2.1. Chip	73
2.2. Înviere	89

3. CHIP ȘI ÎNVIERE – PERSPECTIVĂ EXEGETICO-TEOLOGICĂ 105

3.1. Conceptul de „chip”	106
3.1.1. Chip și asemănare (Fac 1,26-27)	107
3.1.2. Facerea omului (Fac 2,7)	125
3.1.3. Conservarea chipului lui Dumnezeu din om (Fac 5,1-3)	132
3.1.4. Chipul Domnului și prohibiția uciderii (Fac 9,6)	138
3.2. Conceptul de „chip” – sinteză teologică	146
3.2.1. „Chip”/„țelem” în tradiția iudaică	146
3.2.2. „Chip”/„eikona” în literatura patristică	166
3.3. Conceptul de „înviere”	192
3.3.1. Învierea personală (Iov 19,25; Ps 48,16)	194
3.3.2. Minuni ale învierii din morți (3Rg 17,17-23; 4Rg 4,34-37; 4Rg 13,21)	208
3.3.3. Învierea lui Mesia (Ps 15,10)	233
3.3.4. Învierea de obște (Is 26,19; Iez 37,1-14; Dan 12,1-3)	242
3.4. Conceptul de „înviere” – sinteză teologică	263
3.4.1. Conceptul de înviere în literatura talmudică	263
3.4.2. Conceptul de înviere în literatura patristică	275

**4. CHIP ȘI ÎNVIERE –
PERSPECTIVA ESHATOLOGICĂ 285**

4.1. Relația nemurire-chip-înviere.....286

4.2. Darurile chipului298

4.2.1. Libertatea omului299

4.2.2. Vederea lui Dumnezeu312

4.2.2.1. *Excurs. Legătura dintre om
și Dumnezeu exprimată prin conceptul
de „față” (Ieș 33,18-23).....317*

4.2.3. Participarea la Dumnezeu332

4.3. Omul, chip al Chipului și împlinirea sa în El ...337

4.3.1. Aspirația chipului după unirea deplină
cu Arhetipul.....339

4.3.2. Constituția hristologică și destinul
hristologic al omului.....368

4.3.3. Obârșia în Hristos și ontologia
iconică a omului.....380

4.3.4. Unirea veșnică a tuturor în Hristos și,
împreună cu El, în Sfânta Treime390

CONCLUZII.....405

BIBLIOGRAFIE417

CUVÂNT-ÎNAINTE

C onceptele de *chip* și *asemănare* nu se referă doar la o etapă cronologic istorică strictă, ci exprimă paradigma dumnezeiască și sensul eshatologic al acestei creații divine. Dacă ne gândim și la expresia extrem de sugestivă a Sfântului Grigorie al Nyssei că omul are o scânteie divină, atunci putem să spunem că sufletul este realmente o componentă afirmativ anastasică a făpturii umane, că această scânteie este începutul arderii noastre spre curățire și spre așezarea noastră în vederea lui Dumnezeu. O definiție a chipului lui Dumnezeu întipărit în om și o implicare a nemuririi omului în această calitate a lui a dat-o Sfântul Atanasie cel Mare. El susține mai întâi că Dumnezeu a dat omului nu numai existența, ci și capacitatea de cunoaștere. De aceea „le-a dăruit oamenilor ceva mai mult, adică nu i-a creat pur și simplu ca pe niște animale neraționale (necuvântătoare), ci i-a făcut după chipul Său, împărtășindu-le ceva și din puterea Cuvântului (Logos-ului) Său, pentru ca, fiind ca un fel de umbre ale Cuvântului și fiind raționali (cuvântători), să se poată menține pururea în fericire, trăind în rai viața cea adevărată și anume cea a sfinților. Ființa lor s-a corupt însă când s-au făcut răi.

Atunci au căzut în afara vieții din rai în moarte și stricăciune [...] Căci omul este după fire muritor, ca unul ce a fost făcut din cele ce nu sunt (din nimic). Dar pentru asemănarea lui cu Cel ce este, pe care ar fi putut-o păstra prin gândirea la El, ar fi slăbit stricăciunea după fire și ar fi rămas nesticăcios” (*Despre întruparea Cuvântului*).

Sfântul Atanasie nu leagă incoruptibilitatea și nemurirea de o calitate incoruptibilă a corpului material, ci de calitatea sufletului pe care-l are omul. Dar se poate spune că omul este o ființă nemuritoare în sens alternativ. El nu mai moare cu totul, chiar și în cazul ruperii de Dumnezeu, pentru că Dumnezeu nu mai anulează niciuna din imaginile Sale cunoscătoare create și nu mai desființează lumea. Dar omul își poate alege o nemurire a vieții și o nemurire chinuită, cu o existență închisă, într-un fel, în mărginirea ei. Omul e nemuritor pentru că tinde să cuprindă infinitul, dar pe acesta nu-l poate cuprinde niciodată, pentru că dă mereu de o margine peste care vrea să treacă. Omul trăiește paradoxul: mereu lângă o margine, dar mereu având în sine puterea de a continua să trăiască și să se manifeste ca nou, oarecum trecând mereu de fiecare nouă margine pentru a da de o alta. Dar marginea peste care trece când s-a despărțit de Dumnezeu e iluzorie. Trecerea lui pare viața, dar ea e moarte sufletească eternă, ca trăire neîncetată lângă margine.

Despre depășirea reală a oricărei margini vorbește Sfântul Apostol Pavel și după el, Sfântul Grigorie al Nyssei, care reia ideea paulină (Filip 3,14) despre tinderea continuă spre cele

din față, sau despre epectaze. Omul este etern în mod potențial, pentru că înaintează în infinit, în progres interminabil, când nu rămâne fixat lângă aceeași margine. El este și prin aceasta chipul lui Dumnezeu în progres interminabil, dacă nu rămâne fixat lângă aceeași margine. El este și prin aceasta chipul lui Dumnezeu, care e etern, pentru că nu se satură niciodată de infinitatea pe care o are Dumnezeu, prin fire, din veci. Când omul va ajunge la deplina unire cu Dumnezeu prin Hristos, el se va bucura de o eternitate actualizată pentru că se va bucura și în mod actual de infinitate, dar prin participare la infinitatea lui Dumnezeu, sau prin har, nu prin fire.

Pentru Grigorie Teologul, proprietatea chipului este de a fi imitația modelului, ori în sfera spirituală, chipul este conform unui model viu, deci implicit, *chipul este viu* sau viitatea omului. Chiar în lume fiind, omul este chipul lui Dumnezeu, iar demnitatea sa este din cer. Între arhetip și chip există o identitate de formă, toată frumusețea arhetipului trecând în chipul care îi seamănă și cu care formează, într-un anumit sens, o unitate. Teologia capadociană a chipului lui Dumnezeu în om aduce un element de noutate, prin exprimarea convingerii că trupul, intim legat de suflet, nu este cu totul exclus atunci când se vorbește despre chipul lui Dumnezeu în om. Dacă în suflet este chipul lui Dumnezeu, trupul este considerat chipul chipului lui Dumnezeu, ceea ce arată că *nici trupul nu are vocația morții*. Chipul este prezenta lui Dumnezeu ascuns, și de aceea nu poate fi o realitate statică, *este o realitate dinamică*, dar care trebuie descoperită prin contemplare.

Aceste reflecții patristice care au menirea de a înlesni înțelegerea tainei întipărite în chipul după care a fost alcătuit omul, reprezintă doar o parte din preocupările părintelui Florian Simonca care vizează relația dintre chip și înviere în discursul vechi-testamentar. Domnia sa își propune să scoată în evidență faptul că nemurirea omului nu trebuie căutată în altă parte decât în chipul pe care Dumnezeu l-a imprimat ca pe o pecete în omul zidit ca asemănare a Sa. Acest deziderat este actual și binevenit, de vreme ce autorul acestui volum își propune să asume gândirea Părinților cu privire la această temă și să o prezinte pe înțelesul celor de azi.

Părintele Florian realizează mai întâi un *Status quaestionis*, trecând în revistă principalele scrieri (lucrări și articole de referință din spațiul național și din cel internațional) care au atins tema chipului lui Dumnezeu în om și tema învierii, pentru ca ulterior să sublinieze relația dintre ele. Mai apoi, analizează cele două concepte de bază în jurul cărora se dezvoltă cercetarea domniei sale. Autorul pornește de la sensurile pe care termenii „chip” și „înviere” le au după limba ebraică (dar și după limba greacă și latină) și de la modul în care au fost traduși în limba română; arată mai apoi cum s-au dezvoltat din punct de vedere conceptual și ajunge să sublinieze faptul că fiecare dintre cele două concepte se află în relație cu câte un alt concept biblic important (conceptul de „chip” se află în relație cu cel de „asemănare”, iar conceptul de „înviere” în relație cu cel de „eshatologie”). Prin această analiză termino-

logică și conceptuală, autorul delimitează în mod limpede granițele cercetării sale.

În primul capitol (*Chip și înviere – perspectivă exegetico-teologică* – pp. 47-133) autorul analizează din perspectivă exegetică și teologică conceptul de chip și cel de înviere. Analiza fiecărui concept cuprinde două părți: prima parte se constituie ca analiză exegetică, iar a doua ca sinteză teologică. Ca atare, sunt abordate exegetic principalele texte biblice în jurul cărora s-au dezvoltat conceptele de chip și de înviere, iar ulterior se arată cum s-a dezvoltat – din punct de vedere teologic – fiecare concept în tradiția iudaică și în cea creștină.

În cel de-al doilea capitol (*Chip și înviere – perspectiva eshatologică* – 134-194), părintele prezintă cele două concepte în perspectivă eshatologică. Pe baza celor evidențiate în primul capitol și în literatura patristică răsăriteană, domnia sa arată care este relația dintre chip, înviere și nemurire, care sunt darurile chipului și cum se desăvârșește omul în relație cu protochipul său, adică în relație cu Hristos.

În secțiunea dedicată concluziilor, autorul arată care este valoarea cercetării sale pentru actualitate. Domnia sa reiterează principalele idei ale literaturii iudaice și patristice pe care s-a sprijinit pentru a aprofunda relația dintre chip și înviere și accentuează importanța identificării lui Hristos cu calitatea de Protochip al omului.

În literatura de specialitate atât din spațiul românesc cât și din cel internațional se găsesc numeroase lucrări și studii care aprofundează tema chipului lui Dumnezeu în om și tema în-

vierii. Însă nu se găsește o lucrare care să aprofundeze relația dintre cele două și care să le trateze în mod unitar. În mod frecvent, tema chipului lui Dumnezeu în om se întâlnește fie în relație cu tema asemănării cu Dumnezeu, fie ca parte a tratatelor de antropogeneză și antropologie biblică. La rândul ei, tema învierii este abordată în relație cu tema mai largă din care face parte, cea a eshatologiei. Părintele Simonca remarcă acest fapt și constată că tocmai în această împletire a celor două concepte constă nota de originalitate a lucrării de față.

Prima parte a lucrării se prezintă ca o analiză largă a unora dintre cele mai importante repere bibliografice de la care pleacă cercetarea. Autorul arată cum a fost văzut conceptul de chip al lui Dumnezeu în om și cel de înviere de-a lungul timpului, ce întrebări și polemici au ridicat în rândul cercetătorilor și ce subiecte și teme de cercetare s-au dezvoltat pornind de la acestea. Prin acest fapt arată care este stadiul actual al cercetării în raport cu cele două teme principale pe care le atinge cercetarea domniei sale și scoate în evidență faptul că ele au fost analizate din diferite unghiuri, neluându-se însă în considerare strânsa legătură dintre ele.

Primul capitol al lucrării tratează conceptul de chip și pe cel de înviere din perspectivă exegetico-teologică. Acest capitol are rolul de a înlesni înțelegerea cu privire la cele două concepte și de a crea cadrul necesar pentru a înțelege că învierea și, implicit, nemurirea este înscrisă în calitatea de chip al lui Dumnezeu a omului. În prima parte a capitolului, părintele analizează textele scripturistice din Cartea Facerii care

vorbesc în mod direct de om în calitate de chip al lui Dumnezeu. Tratează astfel textul din Facere 1,26-27 care cuprinde sfatul intratrinitar și relația dintre chip și asemănare și pe cel din Facere 2,7 care oferă o imagine plastică asupra modului în care a fost făcut omul și cum a primit el suflarea de viață, devenind astfel ființă vie. Precizăm că deși acest text nu cuprinde termenul ebraic *țelem* (chip) este relevant pentru cercetare pentru că el vine în completarea pasajului din Facere 1,26-27. El contribuie la o înțelegere mai clară în privința originii vieții omului și a alcătuirii sale dihotomice. Acestor texte care fac parte din cele două referate biblice asupra creației (Fac 1,1-Fac 2,4a și Fac 2,4b-Fac 3,24) se adaugă încă două texte tot din cartea Facerii. Primul este din Facere 5,1-3 și el scoate în evidență modul în care chipul lui Dumnezeu se transmite mai departe prin înmulțirea neamului omenesc; cum Dumnezeu conservă chipul Său în oameni dreți pentru ca el să nu se piardă definitiv. Ultimul text asupra căruia se oprește părintele este enunțat în Facere 9,6, după evenimentul potopului. Calitatea de chip al lui Dumnezeu a omului este subliniată aici în relație cu prohibiția uciderii: „omul este «chipul lui Dumnezeu», remarcă autorul, el singur, în întreaga creație a primit acest dar. El a fost alcătuit de Dumnezeu printr-un act special, iar ca atare numai Dumnezeu are drept asupra vieții sale”.

Plecând de la textele menționate mai sus și de la specificul tradiției și al gândirii care le-a marcat, teologia rabinică și cea patristică a dezvoltat conceptul de chip al lui Dumnezeu, căutând să aprofundeze și să caute răspuns la întrebarea ce